

เจ้าของ

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศุขเวทย์
ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช้างขวัญยืน
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุนทร ณ รางสี
รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา สถาอานันท์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อึ้งกรโทธิ
 รองศาสตราจารย์ ดร. ไสรัจ หงส์คารม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาณนรงค์ บุญหนุน

ฝ่ายสมาชิก

อรวรรณ สะหาบ
สังเวียน พู่เพื่อง

สำนักงาน ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์
(๐๒) ๒๑๙๔๖๕๔

การส่งข้อเขียน

กองบรรณาธิการอินทรีบรรณาธิการเขียน
ทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่นบทความ
บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทความ
หนังสือ หรือบทความข้อเขียนที่เคยตีพิมพ์ใน
วารสารพุทธศาสนศึกษา จากนักวิชาการและ
บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียน
กรุณาส่งสำเนาข้อเขียนนั้น ๒ ชุด
พร้อมแนบใบที่กักข้อมูล (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ

อัตราค่าสมาชิก

១ ប៉ី ៣ ឈប់ ៦០ ហា
២ ប៉ី ៦ ឈប់ ១២០ ហា
៥ ប៉ី ១៥ ឈប់ ៣០០ ហា

สมัครเป็นสมาชิกติดต่อ คร. ประทุม อังนุโรหิต
สำนักงานวารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๓
อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐
รณานิติสังคาย คร.ประทุม อังนุโรหิต
ไปรษณีย์จุฬาลงกรณ์

จำหน่ายปลีก เล่มละ ๒๐ บาท
ที่ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา ตามที่อยู่ข้างบน
พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

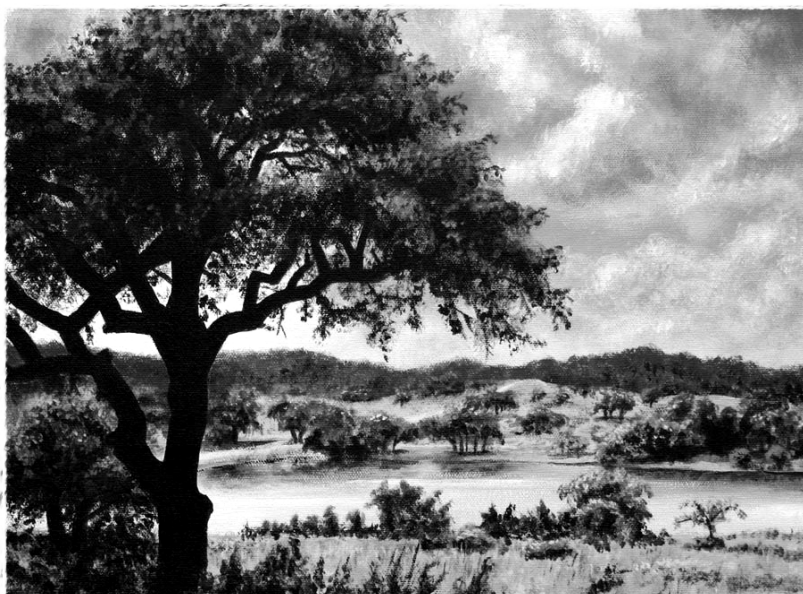
วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 © ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑

จากบรรณาธิการ

แล้วสิบห้าปีเต็มก็ผ่านไป

ผมไม่น่าเชื่อว่า ขณะที่ผมลงมือเขียนบทบรรณาธิการสำหรับวารสารของเราฉบับนี้ วารสารเล่มนี้ได้ก้าวผ่านกาลเวลามายาวนานถึง 15 ปีเต็มแล้ว เวลาที่ว่ำนี้นี้ยาวนานพอที่เราจะเห็นความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนคนหนึ่ง หลายคน หรือแม้แต่ความเปลี่ยนแปลงของสังคม บ้านเมือง ธรรมชาติ และอะไรอีกมากมายไปหมด จำได้ว่าตอนที่ผมแรกเริ่มเข้ามาทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการของวารสารฉบับนี้ ผมเพิ่งเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนนั้นเรายังไม่มีศูนย์พุทธศาสนศึกษา และยังไม่มีวารสารฉบับนี้ ท่านอาจารย์วิทย์ วิศุทเวทย์ เป็นผู้เริ่มก่อตั้งศูนย์พุทธศาสนศึกษา และเมื่อก่อตั้งแล้วท่านก็ดำริว่าควรที่จะมีวารสารทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แรกๆนั้นเรากียังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนว่าหน้าตาของวารสารจะเป็นอย่างไร รู้เพียงกว้างๆว่าจะเป็นวารสารที่

ส่งเสริมการเขียนงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในหมู่นักวิชาการทางด้านนี้ในบ้านเรา แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกันอ่าน ผ่านการตีพิมพ์ในวารสาร ท่านอาจารย์วิทยาวานให้ผมช่วยเป็นบรรณาธิการ ด้วยคงเห็นว่าก่อนที่จะมาเป็นอาจารย์ที่นี่ ผมเคยทำหนังสือพิมพ์มาก่อน ผมเต็มใจและรู้สึกเป็นเกียรติที่ท่านอาจารย์ไว้วางใจ งานทำหนังสือฉบับนี้ไปแล้วเป็นงานที่ผมรักอย่างหนึ่ง และสำหรับการทำหนังสือเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง บรรณาธิการที่คึกคักนั้นช่วยกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศของการแสวงหาทางปัญญาได้มาก ตอนนั้นมีคนอยู่สามสี่คนที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผม เรื่องการทำงานหนังสือ ใหนๆ วันนี้เราก็จะมาย้อนรำลึกวันที่เราก่อตั้งวารสาร ผมเลยขอถือโอกาสนี้กล่าวถึง “ต้นแบบในใจ” ในเรื่องการทำหนังสือของผมดังต่อไปนี้

คนแรกนั่นคือท่านอาจารย์พุทธทาส เรารู้จักท่านในหลายด้าน เช่นด้านที่เป็นนักปราชญ์ แต่ด้านหนึ่งที่ผมประทับใจในตัว

ท่านอาจารย์มากที่สุดก็คือด้านการทำหนังสือ เมื่อก่อตั้งสวนโมกข์แล้วไม่นาน ท่านอาจารย์และสมัครพรรคพวกก็ได้ช่วยกันจัดทำวารสารขึ้นเล่มหนึ่ง โดยที่ท่านอาจารย์ได้เรียกวารสารนั้นว่า “หนังสือพิมพ์” และวารสารที่ว่านั้นก็คือ “หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา” ที่เรารู้จักกันในฐานะท่านานการทำการหนังสือของสวนโมกข์ แน่نون บรรณาธิการย่อมจะเป็นใครอื่นไม่ได้นอกจากท่านอาจารย์เอง ท่านพุทธทาสนั้นเป็นผู้มีคุณสมบัติของการเป็นบรรณาธิการหนังสือที่ดี คือ (1) เป็นผู้มีรสนิยมทางศิลปะ รู้ว่าของเช่นใจงามไม่งามในทางศิลป์ การออกแบบหน้าตาของวารสารแห่งสวนโมกข์นั้นเป็นไปอย่างเรียบง่าย แต่งาม ท่านผู้อ่านทราบไหมครับว่า หน้าตาของวารสาร “พุทธศาสนศึกษา” เล่มนี้ผมในฐานะบรรณาธิการลอกเลียนแบบมาจาก “หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา” ของท่านอาจารย์พุทธทาสนั่นเอง เราต้องการหนังสือที่ทำอย่างประหยัดกระดาษ อย่างประหยัดเนื้อที่ ประหยัดเงินในแง่ที่ไม่ต้องการสีสรรของหนังสือเกินไปกว่าสีขาวและดำ ตลอด 15 ปีที่ผ่านมา วารสารเรามีคนบางคนท้วงติงว่ารูปแบบโบราณเหลือเกิน ผมยอมรับ แต่ก็คิดใจในบางครั้งที่ได้ยินศาสตราจารย์ทางด้านศิลปะที่มีชื่อเสียงในบ้านเราบางท่านกล่าวว่า “สวยอย่างโบราณนี่ดีแล้ว” (2) ท่านอาจารย์เป็นผู้พูดกว้างไกล อ่านหนังสือฝรั่งมาก รู้ว่าวารสารชั้นดีของฝรั่งนั้นเขาทำกันอย่างไร และ (3) ประการสุดท้าย ท่านอาจารย์เป็นนักเขียน เป็นคนที่เรากล่าวได้อย่างเต็มปากว่ามีฝีมือทางวรรณศิลป์ บรรณาธิการหนังสือฉบับนั้นผมถือว่าควรเป็นผู้ที่ไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อความทางคำณภาษาแก่ผู้อ่าน นอกจากนั้น บางครั้งบรรณาธิการก็ต้องทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ของนักเขียน โดยการช่วยขัดเกลาถกแต่งภาษา หากบรรณาธิการไม่มีวิทยายุทธด้านภาษา ย่อมไม่อาจทำหน้าที่ที่ว่านี้ได้เลย

คนที่ต่อมาที่ผมอยากกล่าวถึงคืออาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ อาจารย์สุลักษณ์นั้นเมื่อเป็นนักเรียนนอกอยู่ที่อังกฤษก็ทำหนังสือในหมู่นักเรียนนอกด้วยกัน เมื่อเรียนจบกลับมาแล้วงานหลักของอาจารย์ในช่วงหนึ่งก็คือการทำหนังสือ คนนอกวงการหนังสืออาจไม่ทราบว่าอาจารย์สุลักษณ์นี่เองที่เป็นเจ้าของกิจการสำนักพิมพ์ในกลุ่ม “ศึกษาศยาม” เช่นสำนักพิมพ์เคล็ดไทย ศยาม และอื่นๆ สำนักพิมพ์ของอาจารย์สุลักษณ์นั้นผมถือว่ามีบุญคุณต่อประเทศนี้มาก เพราะดูเหมือนจะเป็นเพียงสำนักพิมพ์เดียวที่ยินยอมพิมพ์หนังสือดีๆ ที่ประเทืองปัญญาและความงามทางคำณศิลปะมายาวนานมาก แน่نونครับ หนังสือพวกนี้ขาย

พอไปได้ ไม่ช่วยยี้ให้คนพิมพ์
ร่ำรวยอะไร แต่ที่สำนักพิมพ์
ของอาจารย์สุลักษณ์ยีนคี่ที่จะ
พิมพ์งานเช่นนี้ยิ่งกว่างาน
ประเภทที่ขายได้ ผมเชื่อว่ามา
จากคติบางอย่างที่อาจารย์สุ-
ลักษณ์ยีนคี่ถืออยู่ อาจารย์สุ-
ลักษณ์ยีนคี่มีอะไรหลายอย่างตรง
กับท่านพุทธทาส เช่นมีรสนิยม
ทางด้านศิลปะ รู้ว่าอะไรคือ
ความงามอย่างไทย ที่สำคัญ
อาจารย์รู้ฝรั่งดีมาก คุณสมบัติ
ที่กล่าวมานี้แสดงตัวออกมา
มากตอนที่อาจารย์ทำหน้าที่เป็น
บรรณาธิการวารสาร “สังคม-
ศาสตร์ปริทัศน์” อาจารย์สุ-
ลักษณ์เคยเขียนว่า บรรณาธิ-
การที่ดีควรละทิ้งอหังการ เป็น
คนอ่อนน้อม พร้อมจะเข้าหาผู้รู้
เพื่อของานดีๆของท่านเหล่านั้น
มาตีพิมพ์ หากท่านยังไม่เขียนก็
ต้องหาทางให้ท่านเขียน แม้จะ
เหนื่อยยาก นอกจากนั้นก็ควร
มองไปยังคนรุ่นใหม่ๆที่มีเวลา
และศักยภาพที่จะเขียนงานดีๆ
ออกมา บรรณาธิการต้องคบ
เด็กๆเพื่อกระตุ้นให้เขาเขียน
งานดีๆออกมาด้วย บางครั้ง
การจะไต่งานดีๆมาพิมพ์
บรรณาธิการอาจต้องทำตัวเป็น

คน “ยั่วให้แย้ง” คือเสนอหรือพูดอะไรออกไปเพื่อให้อ่านเกิดอาการ “ของ
ขึ้น” อยากตอบโต้ ซึ่งเมื่อไต่งานดีๆอันเกิดจากการนั้นแล้วบรรณาธิการก็ต้อง
มีใจอันสงบ รับฟังความเห็นที่แตกต่างจากตนได้

เมื่อแรกๆนั้น ผมไปเที่ยวขอบทความจากท่านอาจารย์อาวูโสที่เห็นว่าควร
ตากหน้าไปขอ บางท่านก็รับปากอย่างเสียไม่ได้ บางท่านก็เฉยๆ ท่านที่รับปาก
อย่างเสียไม่ได้นั้นบางทีก็ส่งงาน “ชยะ” มาให้ ถึงตอนนี้ผมก็ได้อาจารย์สุ-
ลักษณ์อีกนั่นแหละเป็นเครื่องอ้างอิง อาจารย์บอกว่าคุณสมบัติที่สำคัญมาก
อย่างหนึ่งของคนที่จะเป็นบรรณาธิการที่ดีคือ “ไม่เกรงใจใครทั้งนั้น” งานบาง
ชิ้นแม้เป็นงานขอ แต่ถ้าคุณภาพไม่ถึง บรรณาธิการก็ต้องจำใจ “ทิ้งลง
ตะกร้า” ไป

สุชาติ สวัสดิ์ศรีคือคนต่อไปที่ผมอยากพูดถึง ที่สุชาติเป็นบรรณาธิการ
“สังคมศาสตร์ปริทัศน์” คนถัดมาจากอาจารย์สุลักษณ์ และดูเหมือนอาจารย์
สุลักษณ์นั่นเองจะเป็นคนเลือก ว่าโดยคุณสมบัติที่สุชาติเหมือนอาจารย์สุ-
ลักษณ์และท่านอาจารย์พุทธทาสในเรื่องความมีรสนิยมทางด้านศิลปะและ
ความรอบรู้เรื่องหนังสือในโลกของฝรั่ง แต่ที่เป็นลักษณะพิเศษของสุชาติก็คือ
การเป็น “พี่เลี้ยง” นักเขียนมือใหม่ ทราบไหมครับว่านักเขียนดีๆในบ้านเรา
นั้นแทบจะทิ้งสิ้นล้วนเคยเขียนงานในระยะเริ่มแรกแล้วผ่านมือของบรรณาธิ-
การคนนี้ ที่สุชาติพูดประโยคหนึ่ง (ที่ท่านบอกว่ามาจากปากของนักเขียนมีชื่อ
ของต่างชาติคนหนึ่ง) ว่า “ศิลปะของการเขียนคือศิลปะของการชักเกลตา”
บรรณาธิการที่รับผิดชอบจะต้อง “อ่าน” และ “ชัก” และ “เกลตา” ทันฉบับ
ทุกชิ้นที่ส่งมายังตนก่อนจะลงพิมพ์ ผมนั้นได้แรงบันดาลใจในเรื่องนี้มาก แต่ก็
เสียใจที่จะเรียนท่านผู้อ่านว่า เวลางานตามปกติคือการสอนหนังสือมันแย่งเอา
เวลาของการเป็นบรรณาธิการที่รับผิดชอบตามความหมายของสุชาติข้างต้น
ของผมไปมาก ผมควรอ่านงานเขียนทุกชิ้นให้ละเอียดและตกแต่งให้งามที่สุด
เท่าที่จะทำได้ทั้งในทางเนื้อหาและภาษา อันที่จริง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ควรจ้างคนมาทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการหนังสือต่างๆโดยเฉพาะ อย่างที่เอกชน
ในโลกตะวันตกทำกัน แต่เมื่อความฝันนั้นไม่เป็นจริง เราก็ต้องทำให้ดีที่สุด
ภายในกรอบจำกัดตามที่ว่ามานั้น

วารสารทางวิชาการนั้นมีบรรณาธิการอยู่สองแบบ แบบแรกเป็นแบบโบราณ
แบบต่อมาคือแบบสมัยใหม่ แบบโบราณก็คือที่ผมกล่าวมาทั้งหมด

บรรณาธิการแบบนี้ต้องทำงานหนัก เป็นทั้งบรรณาธิการและการโรงไปในตัว ผมนั้นทำต้นฉบับและอาร์ตเวิร์คเอง โดยอาศัยคอมพิวเตอร์ธรรมดาๆ ที่มีอยู่ แน่นนอนครับ แม้การตรวจคำผิดก็ต้องเป็นภาระของบรรณาธิการ นี่คือเหตุผลว่าทำไมท่านผู้อ่านอาจรู้สึกว้าวสารของเราบางฉบับคำผิดไม่น้อยเลย ท่านเจ้าของงานท่านพิมพ์มาไม่ผิดพิศกัน ผมเองก็ช่วยตรวจตราอย่างตั้งใจ ซึ่งช่วยข้อจำกัดของเวลาที่ตรวจได้เพียงรอบเดียว สมัยผมทำหนังสือพิมพ์นั้น คนตรวจต้องตรวจ 3 รอบ กระนั้นก็ยังผิดอยู่

บรรณาธิการแบบสมัยใหม่นั้นทำงานไม่เหนื่อย เพราะดูแลจัดการเรื่องทางวิชาการอย่างเดียว เมื่อได้รับต้นฉบับมา ท่านก็ส่งไปให้กรรมการ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” อ่าน เมื่ออ่านแล้วมีความเห็นว่าไม่พิมพ์ก็ทิ้งไป แต่ถ้าพิมพ์ก็ต้องแก้ไขมากบ้างน้อยบ้างตามความเห็นของกรรมการ บรรณาธิการก็จะส่งกลับไปยังผู้เขียนเพื่อให้แก้ไขในขั้นตอนตีพิมพ์ ภาระในการ

อ่านคำผิดก็เป็นของผู้เขียน ผมเคยส่งงานไปพิมพ์ในวารสารของเมืองนอก เขาก็ให้ผมอ่านคำผิดด้วยตนเอง หลังจากที่ต้องทำงานตามความเห็นของกรรมการ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดเสียเวลาและเปลืองเงินมาก เพราะต้องจ้างคนอ่านเพื่อประเมินว่าควรพิมพ์หรือไม่

ตอนนี้ท่านอาจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสนศึกษาคนปัจจุบัน (ท่านมารับหน้าที่สืบแทนอาจารย์วิทย์) ท่านกล่าวว่าผมควรทำงานอย่างบรรณาธิการสมัยใหม่ เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าที่ท่านทำมาทั้ง 15 ปี โดยเราจะลองเริ่มงานในอีกไม่นานนี้ หากเรื่องราวทั้งหมดไปด้วยดี ผมเชื่อว่าวารสารของเราจะมีคุณภาพมากขึ้นกว่าเดิม อย่างน้อยก็ในเรื่องความประณีต เพราะงานผ่านการซักถามหลายรอบกว่าจะมาถึงมือบรรณาธิการ จะอย่างไรก็ตาม ลึกๆ นั้นผมยังเชื่อมั่นว่าบรรณาธิการแบบโบราณนั้นไม่เคยตายเวลานี้วารสารใดๆ ของเมืองนอกก็ยังใช้ระบบที่ว่านี้อยู่ (แต่ที่เขาไม่เห็นว่าเป็นปัญหาเพราะเขาจ่ายค่าจ้างให้บรรณาธิการแพงมากนั่นเอง) ผมอยากฝากไปยังสถาบันการศึกษาในบ้านเราว่า ก่อนจะคิดทำวารสาร ให้หาบรรณาธิการดีๆ ให้ได้ก่อน แน่นนอนครับ เจ้าตัวต้องรักงานเช่นนี้และรักแม้จะทำฟรีก็ตาม (ซึ่งอาจหาคนเช่นนี้ได้ยากสักหน่อย) วารสารโบราณอย่าง *The Journal of the Pali Text Society* นั้นใช้บรรณาธิการคนเดียวเป็นหลัก ใครก็ตามมาทำหน้าที่บรรณาธิการจะเป็นที่ยอมรับ เมื่อเป็นที่ยอมรับก็มีคนใฝ่ฝันจะเขียนงานมาลง นี่คือเสน่ห์ของระบบบรรณาธิการอย่างโบราณ

ท่านผู้อ่านบางท่านอาจอยากทราบว่า สิบห้าปีของวารสารเล่มนี้ ผมในฐานะบรรณาธิการ “เห็น” อะไรบ้างไหม... ผมเองก็พยายามคิดอยู่เหมือนกันว่าเห็นอะไรบ้างหรือไม่ แต่ความรู้สึกหนึ่งที่อยากกล่าวตอนนี้ก็คือ การทำหนังสือในแง่หนึ่งก็ไม่ต่างจากการสอนหนังสือคือ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “พัฒนาการ” ผมลองไปอ่านข้อเขียนในฉบับแรกๆ เทียบกับฉบับปัจจุบันก็ไม่เห็นความแตกต่าง เหมือนเราสอนเด็กมาสิบหรือยี่สิบปีก็ไม่ได้แปลว่าเราจะเห็นว่าเด็กฉลาดขึ้น จะอย่างไรก็ตาม ผมเชื่อว่าควรที่จะมีพัฒนาการทั้งในการสอนหนังสือและทำหนังสือ งานที่ลงพิมพ์ในวารสารเราควรจะต้องดีขึ้นตามกาลเวลา เพราะคนรุ่นหลังมีงานของคนรุ่นก่อนอยู่ในมือ ทำให้สามารถคิดต่อยอดได้ละเอียดและลึกลงไปกว่าเดิม ทำอย่างไรวารสารภาษาไทยเช่นนี้จะมีคุณภาพในระดับโลก วานช่วยกันคิดหน่อยนะครับ ●